

MACIEJ MARYL
IBL PAN*

Konwergencja i komunikacja: gatunki wypowiedzi na stronach internetowych pisarzy

Convergence and Communication: Genre Analysis of Writers' Websites

Abstract

This article categorizes new forms of expressions on writers' websites as means of maintaining communication with readers. The first part is dedicated to inter— and trans-medial analysis of various multimedia materials published on such websites (e.g. biographical notes, photographs, trailers). In the second part the website is analyzed as a hybrid text in which various types of expression are submitted to the main communicative purpose. On both levels of analysis the material is categorized in terms of the communicative function, for, as the author claims, the genre analysis of electronic discourse requires an approach which takes into consideration not only authorial intent and textual features but also the context of online utterance and the role of other partners of communication.

*Pracownia Poetyki Historycznej
Instytut Badań Literackich PAN
ul. Nowy Świat 72
00-300 Warszawa
maciej.maryl@ibl.waw.pl

Już sam tytuł tej strony internetowej daje przedsmak różnorodności, na jaką tu natrafimy: „Beata Pawlikowska: pisarz, podróżnik, łowca” (A32)¹. Pisarka występuje tu w wielu rolach społecznych, jest autorką książek podróżniczych, podręcznika do nauki języków obcych (w podróży), prowadzi audycje radiowe i telewizyjne, co znajduje odzwierciedlenie w autoprezentacji internetowej. Znajdziemy tu także przeróżne materiały: reportaże, zapiski, plany podróży, przepisy kulinarne, informacje o książkach i występach medialnych, galerię fotografii, aforyzmy, wywiady. Dodatkowo mamy tu do czynienia z różnorodnymi formami komunikacji — w osobnej przestrzeni odbiorców („Wasze poletko”) znajdziemy listy czytelników z odpowiedziami autorki, własne teksty czytelników, anonse „towarzysz podróży poszukiwany”. Na jednej stronie mieszają się zatem różne materiały — literackie, użytkowe, promocyjne, konwersacyjne, domagając się języka opisu, który będzie w stanie je pomieścić i oddać tę złożoność.

Prace zebrane w tomie *Polska genologia literacka* (2007) dobrze oddają pewne zamieszanie w genologii, która poszukuje nowych kategorii dla materiałów powstających w kulturze typu multimedialnego (por. Hopfinger 2003: 11-33). Stanisław Balbus pisze o „zagładzie gatunków”, pojmowanej właśnie jako kryzys teorii, której taksonomie okazują się niewystarczające dla nowych form wypowiedzi (Balbus 2007). Szczególnie problematyczna wydaje się natura tekstów, wykorzystujących różne systemy medialne i semiotyczne, co znajduje wyraz w tej uwadze Seweryny Wysłouch, iż sfera multimedialna, przełamując monopol kultury werbalnej sprawia, iż „niemożliwa do utrzymania wydaje się językoznawcza definicja tekstu” (Wysłouch 2007: 300).

Nie chodzi tu jednak wyłącznie o problem tekstu, lecz także o przemianę sceny komunikacyjnej i konieczność uwzględnienia nowych zagadnień. W tym kierunku zmierzają rozważania Edwarda Balcerzana, dotyczące „genologii multimedialnej” czy uwagi Włodzimierza Boleckiego, postulującego „inną genologię”, której wyznacznikami stają się czynniki wcześniej przez genologię nie uwzględniane, jak choćby media, sytuacje komunikacyjne czy ponadgatunkowe typy dyskursów należących do różnych systemów semiotycznych (Bolecki 2007: 217).

Niniejszy tekst nie jest pomyślany jako odpowiedź na te wszystkie pytania czy próba budowy nowego systemu genologicznego. Zamiast tego zamierzam zaproponować sposób analizowania piśmiennictwa multimedialnego w oparciu o kontekst komunikacyjny. Pragnę pokazać, w jaki sposób nowe media cyfrowe wykorzystywane są na stronach

¹ Opis kodów przypisanych poszczególnym witrynom (np. A9), oraz adresy przytaczanych podstron badanych witryn (np. A9-1), znajdują się w bibliografii.

pisarzy, jak zmieniają się stare gatunki w spotkaniu z nowymi, elektronicznymi formami wypowiedzi. Kluczem do opisanie tych materiałów będzie zatem odniesienie ich nie tyle do sytemu tradycji literackiej, ile do kontekstu komunikacji elektronicznej, co zakłada uwzględnienie (i równouprawnienie) przeróżnych mediów wykorzystywanych w środowisku sieciowym.

Badane tu teksty zaliczamy zwykle do kategorii „użytkowych” albo „okołoliterackich”. Abstrahując od tych rozróżnień, próbując sklasyfikować je pod kątem formy i funkcji, jakie pełnią na stronie internetowej i — szerzej — jako element życia literackiego w sieci. Podstawowe problemy z tekstami elektronicznymi dotyczą (1) ich dwoistej, technologiczno-semiotycznej natury, (2) kontekstu wypowiedzi, związanego z użytkowym statusem tekstu, a także ze wspólnotą, w ramach której powstaje, oraz (3) wyodrębnienia samego przedmiotu analizy.

W przypadku stron internetowych dużo wyraźniej rysuje się dwoista natura tekstu, który — by odwołać się do terminologii Żółkiewskiego — można rozpatrywać zarówno w aspekcie semiotycznym (znaczenie), jak i rzeczowym (kwestie technologiczne, medialne...). A zatem na niższym poziomie analizy (czyli w badaniu poszczególnych tekstów na stronie internetowej), dwoistość ta dotyczy gatunków wypowiedzi (aspekt semiotyczny), oraz mediów, które ją przekazują (aspekt rzeczowy). Na poziomie wyższym (strona internetowa jako tekst), mamy do czynienia z całościową koncepcją komunikacyjną strony (aspekt semiotyczny) i formatem strony, stanowiącym o jej uwarunkowaniach technicznych (aspekt rzeczowy).

Po drugie, należy wziąć pod uwagę status komunikacyjny samych wypowiedzi, oraz publiczność dla której powstają. Różne formy gatunkowe mogą pełnić na stronie internetowej odmienne funkcje niż w mediach drukowanych. A zatem kluczem do opisanie tych form wypowiedzi będzie odniesienie ich nie tyle do sytemu tradycji literackiej, ile do kontekstu komunikacji elektronicznej.

Po trzecie, jeśli przyjrzyć się raz jeszcze stronie internetowej Beaty Pawlikowskiej, wyraźnie zarysuje się problem tekstu. Jako teksty możemy potraktować poszczególne wypowiedzi, np. relacje z podróży, listy od czytelników, wywiady... Tracimy jednak wtedy z oczu nadrzędną intencję komunikacyjną strony internetowej jako tekstu hybrydycznego, wiążącego poszczególne formy. Jeżeli bowiem rozpatrujemy stronę pisarza jako tekst w szerokim sensie, to stanowi ona formę scalającą teksty niższego rzędu.

Wspomniane teksty można analizować w dwojaki sposób — narzędziami poetyki intermedialnej, zajmującej się różnymi konfiguracjami medialnymi w poszczególnych tekstach czy typach tekstów, lub w perspektywie poetyki transmedialnej — analizującej podobieństwa tekstów kultury powstające w odmiennych systemach medialnych. Pierwsze podejście uwypukla różnice między typami tekstów, drugie — raczej je zacierają (zob. Maryl 2009b).

Odmienność tych dwóch strategii badawczych jest dość subtelna i dostrzegamy ją już na poziomie wyodrębniania podstawowego przedmiotu analizy, tj. tekstu, który zamierzamy badać. Na stronie internetowej Beaty Pawlikowskiej za teksty możemy uznać poszczególne wypowiedzi, np. relacje z podróży, listy od czytelników, wywiady, fotografie, filmy, analizując poszczególne kategorie niejako w opozycji do siebie, tzn. skupiając się na tym, jaką rolę odgrywają poszczególne systemy semiotyczne (literackie, wizualne,

audiowizualne), w ramach większego tekstu, jakim jest strona internetowa. Byłoby to podejście intersemiotyczne. Tracimy jednak wtedy z oczu nadrzędną intencję komunikacyjną strony internetowej, wiążącą różne formy wypowiedzi. Jeżeli bowiem rozpatrujemy stronę pisarza jako tekst w szerokim sensie, to stanowi ona formę scalającą teksty niższego rzędu, a zatem wypowiedzi korzystające z różnych systemów semiotycznych czy medialnych pełnią podobną funkcję. Ten typ analizy nazywam transmedialnym. Patrząc na relacje intermedialne przyglądamy się statusowi pojedynczych tekstów, patrząc zaś szerzej — udziałowi różnych mediów w dyskursie.

W niniejszej pracy zamierzam pokazać, jak te dwa podejścia można zastosować do materiałów na stronach pisarzy i jakiego rodzaju wnioski płyną z tego dla badań nad piśmiennictwem multimedialnym. W części pierwszej skupiam się na poszczególnych tekstach na witrynach internetowych pisarzy, w części drugiej analizuję zaś same strony jako teksty hybrydyczne. Wnioski prezentuję na podstawie analizy 85 stron internetowych polskich pisarzy².

1. Teksty na stronach pisarzy

1.1 Format czyli aspekt rzeczowy tekstów w perspektywie intermedialnej

Przegląd poszczególnych mediów na stronach pisarzy należy rozpocząć od zdefiniowania samego terminu. Medium traktuję tu jako technologiczny przekaznik treści semiotycznych, przyjmując kategoryzację Grzegorza Godlewskiego, który rozróżnia „media podstawowe” (słowo, obraz widowisko), oraz szczegółowe, przez które realizują się te pierwsze (Godlewski 2008: 277-278). Słowo na przykład stanowi w myśl tej koncepcji przekaznik dla wtórnego systemu modelującego (systemu semiotycznego), jakim jest system literatury (lub szerzej — sztuki), zaś jego mediami szczegółowymi są „przekaz ustny, pismo, druk, elektroniczne środki audiowizualne, cyfrowe multimedia komputera i »sieci«” (Godlewski: 279). Zobaczmy, w jaki sposób różne media szczegółowe stają się nośnikami słowa w tekstach elektronicznych.

Na początku będzie o słowie. Słowo elektroniczne naznaczone jest kontekstem użycia — wpływa nań zarówno przewidywana rola odbiorcy, jak i dobór możliwych środków komunikacji. Davis i Brewer definiują dyskurs elektroniczny jako

dwukierunkowe teksty, które powstają, gdy jedna osoba wystukuje na klawiaturze wypowiedź językową, ukazującą się na ekranie odbiorcy, który odpowiada za pośrednictwem klawiatury. Odbiorca może być zarówno jednostką, jak i dowolnej wielkości grupą odbiorców (1997: 1).

Dyskurs elektroniczny tym się różni od tekstów „drukowanych” (czyli obecnych w medium druku lub jako cyfrowe reprinty, por. Maryl 2009a), że jest głębiej osadzony w kontekście i nastawiony na bezpośrednią reakcję odbiorcy. Te własności słowa elektronicznego najwyraźniej przejawiają się w blogach, choć można też wskazać inne przykłady. Czym innym jest choćby reprint wiersza na stronie Miłosa Biedrzyckiego (A4), a czym innym wiersz opublikowany przez Ernesta Brylla (A6). Biedrzycki umieszcza

² W bibliografii podano wyłącznie odnośniki do stron cytowanych w niniejszym artykule

swoją twórczość w osobnych zakładkach, odpowiadających tomikom — odbiorca może zatem nawigować po stronie jak po wirtualnej bibliotece: sięgnąć po tomik, znaleźć wiersz... Bryll natomiast publikuje (lub „przedrukowuje”) wiersze okolicznościowe, często związane ze świętami religijnymi, jak na przykład nowy wiersz *Nad jeziorem*, zamieszczony na stronie z okazji Wielkiej Nocy. Wiersz zostaje tu skontekstualizowany podwójnie: chronologicznie (ukazuje się w Wielki Piątek) i sytuacyjnie (pojawia się na stronie pisarza, jako wiersz do odbiorców, którzy zostawiają pod nim swoje komentarze).

Oprócz słowa „drukowanego” i elektronicznego, na stronach pisarzy znajdziemy także słowo przekazywane w formie audialnej i wizualnej. Niektórzy autorzy zamieszczają na stronach fragmenty twórczości w formie audiobooków, rzadziej — krótkich ekranizacji. Należy przy tym podkreślić, że nie mamy tu do czynienia z wypowiedziami czysto oralnymi (np. w rozumieniu Onga), tylko z adaptacjami dzieł. Tekst jest bowiem skończony, wydany, niezależny od sytuacji komunikacyjnej. Podobnie w przypadku ekranizacji poematu Antoniego Hukałowicza *Choroszczańskie błonia I*, przygotowanego przez miejscowych uczniów. Na ekranie oglądamy miejsca w Choroszczy, o których opowiada poemat, czytany z offu przez trochę afektowanego młodzieńca (A6-2). Podstawowe medium słowa realizuje się tu poprzez sferę audiowizualną, która jest mu jednak podporządkowana.

Trochę inny status mają krótkie filmiki promocyjne nazywane zwiastunami lub trailerami literackimi. Jest to zjawisko dość świeże, obecne w polskim internecie od połowy ubiegłej dekady (por. Niemczyńska 2008). Przymiotnik „literacki” nie oznacza w tym przypadku gatunku wypowiedzi, ile obszar do którego się ona odnosi — trailer literacki, tak jak analogiczny zwiastun filmowy, jest bowiem zapowiedzią i reklamą książki.

Trailery czerpią z bogatego zasobu audiowizualnych gatunków wypowiedzi. Książkę Jarosława Klejnockiego *Południk 21* promuje film, który z powodzeniem mógłby stanowić zwiastun filmu w estetyce noir: czarno-biały obraz, stylizowane ujęcia miasta, ciało w lesie, pisarz przesłuchiwany w kazamatach³. Twórcy trailerów sięgają także po stylistykę filmów eksperymentalnych (liryczne ujęcia tomiku wierszy Roberta Króla i samotnej postaci poety w tłumie na krakowskim rynku) lub kina grozy (Żulczyk, Orbitowski). W przypadku trailerów *Wronca* Jacka Dukaja mamy do czynienia ze stylizacją na film animowany (*Wroniec 1*) i dokumentalny (*Wroniec 2*), czyniący z premiery książki istotne wydarzenie społeczno-kulturowe. Trailer może też być po prostu rozbudowanym wizualnie wywiadem z pisarzem (Żulczyk, Fox). Wśród innych inspiracji audiowizualnych można wymienić stylistykę amatorskich filmików internetowych (Witkowski) i teledysk (Michalak).

W jednej z pierwszych prób ujęcia zjawiska trailerów literackich na gruncie polskim Urszula Pawlicka wylicza multimedialne składniki tego gatunku: słowo (napisy na ekranie, głos z offu, czasem wypowiedzi pisarza lub aktorów), obrazy (nieruchome, slajdy, film), muzyka (Pawlicka 2008). Choć, rozważając to zjawisko w relacji do literatury, autorka wskazuje nawet potencjalne zagrożenia dla twórczości i odbioru tekstów literackich, płynące z trywializacji tekstu zobrazowanego w trailerze, to wydaje się jednak,

³ Odnośniki do omawianych trailerów znajdują się w bibliografii.

że należy te formę twórczości traktować po prostu jako audiowizualną wersję gatunków tradycyjnych: notki o książce, fragmentu utworu, wywiadu z pisarzem, sloganu reklamowego czy okładki, a zatem materiałów okołoliterackich. Trailer składa się ze słowa (komunikat o twórczości) i obrazu, który przekazuje dane treści w podobny sposób jak elementy graficzne książek drukowanych: zwiastuny książek komunikują gatunek i nastrój twórczości w formie wizualnej. Trailery książek grozy, Jakuba Żulczyka czy Łukasza Orbitowskiego, utrzymane są w mrocznej stylistyce: ciemne ujęcia, napięcie wyrażone muzyką, mechanicznymi efektami dźwiękowymi czy ostrym montażem (na przykład, u Orbitowskiego znajdziemy szybkie przebitki na negatyw ujęcia). W przypadku prozy obyczajowej — choćby w trailerach Marty Fox czy teledysku Katarzyny Michalak — kolory są z kolei bardzo ciepłe, a muzyka pogodna.

Zbliżoną funkcję pełnią takie materiały wizualne jak zdjęcia pisarzy, które z jednej strony „urealnijają” osobę nadawcy (można zobaczyć jak pisarz wygląda), lecz także służą do przekazywania różnych treści, jak notka biograficzna. Związki między konwencją podobizny a typem twórczości znajdziemy u wielu autorów tekstów o wyrazistej stylizacji gatunkowej, takich jak kryminały, thrillery czy powieści obyczajowe. Na przykład, strona powitalna witryny Krzysztofa Kotowskiego (A19), autora powieści sensacyjnych i kryminałów, jest czarna a w samym jej centrum siedzi w ciemnościach lekko pochyłony pisarz z płonącą książką w dłoni, zaraz obok zakrwawionej ramki, w której widnieje jego nazwisko... Przeważnie nie są to jednak odwołania aż tak dosłowne i polegają po prostu na nawiązaniu do stylistyki wizualnej (np. czarno-białe zdjęcia Klejnockiego A18 i Krajewskiego A21) lub wykorzystaniu znaczących rekwizytów jak prochowiec (Krajewski A22), ciemne okulary (Niemirski A30), czy — w przypadku autorów powieści grozy — płonące świece (Darda A9) lub skórzana kurtka i bluza z kapturem (Orbitowski A31). Pisarze dla dzieci prezentują się w bardzo ciepłych barwach — Paweł Beręsewicz przedstawiony jest z książką i na rowerze (A2), a Michał Daniel Mordarski uśmiecha się dobrotliwie zza góry książek (A29). Pastele i uśmiech dominują też na podobiznach autorów powieści obyczajowych — Marleny de Blasi (A10) czy Katarzyny Michalak (A28).

W podobny sposób na stronach pisarzy wykorzystywane są inne materiały wizualne: tło, obrazki, fotografie, okładki książek... Wszystkie te elementy odsyłają do twórczości lub biografii autorów. Odmiennie potraktować można za to prezentacje pozaliterackich form twórczości — fotografii artystycznych lub obrazów malowanych przez pisarzy, które pełnią podobną funkcję jak fragmenty tekstów literackich, składając się na całościowe portfolio twórcy (np. Roma Ligocka — malarstwo, Tomasz Sobieraj — fotografia).

Na stronach internetowych pisarzy mamy zatem do czynienia z nową, multimedialną formą wypowiedzi, w której gatunki monomedialne (tj. właściwe danemu medium — jak np. film kryminalny) są dowolnie łączone w polimedialną wypowiedź i podporządkowane jakiejś zasadzie komunikacyjnej. W przypadku informacji o twórczości pisarza mamy zatem materiał pisany, wizualny (okładki) i audiowizualny (trailery), który należy rozpatrywać jako jedną wypowiedź wyrażoną w różnych systemach medialnych.

Henry Jenkins określa to zjawisko mianem konwergencji, czyli przepływu treści między różnymi platformami medialnymi (por. Jenkins 2007: 9). Konwergencja jest pojęciem bardzo szerokim, dotyczącym w dużej mierze przemysłu medialnego i odbioru treści kulturowych na różnorodnych nośnikach. W tym wypadku chodzi o wypowiedź,

której elementy (wyrażone za pomocą różnych mediów) wzajemnie się uzupełniają. W przypadku życia literackiego w sieci, skrajny przykład konwergencji mogą stanowić materiały do książki Jacka Dukaja *Wroniec*. Na stronie pisarza znajdziemy zatem omawiane już wcześniej trailery, ilustracje, tapety i wygaszacze ekranu, fragmenty książki czytane przez Jana Peszka, piosenki z książki w wykonaniu Kazika a nawet grę edukacyjną na motywach Wronca. Materiały okołoliterackie zostają dostosowane do nowej rzeczywistości medialnej i upodobań odbiorcy, który może skorzystać z różnorodnych form przekazu, czy raczej: z różnych dróg dostępu do świata tekstu.

W podobny sposób możemy rozpatrywać odnośniki do materiałów multimedialnych wykorzystywane w dyskursie elektronicznym, jak choćby wklejanie filmików z bezpłatnych serwisów (YouTube, Vimeo) we wpisach blogowych. Na przykład w jednym z postów Grzegorz Kwiatkowski zachęca do wysłuchania pieśni Schuberta (link pod tekstem), żeby oddać nastrój swoich wierszy w sposób pozajęzykowy (A25-1). Materiał audiowizualny funkcjonuje na zasadach cytatu, który dopełnia i rozwija wypowiedź.

W kulturze multimedialnej różne formy ekspresji współtworzą jeden przekaz, stając się nośnikiem danej wypowiedzi. Choć prezentowane tutaj uwagi dotyczą gatunków użytkowych, dość dobrze widać, że takie „pisanie” elektroniczne czy multimedialnie, „pisanie” przy pomocy różnych mediów, jest na porządku dziennym w środowisku internetowym i może właśnie w tym kierunku — a nie w stronę zawyżonych konstrukcji hipertekstowych — będzie zmierzać twórczość literacka, która wszak już teraz próbuje w najwyższym stopniu wykorzystać ograniczoną wielokodowość, jaką umożliwia druk (por. Grochowski 2006).

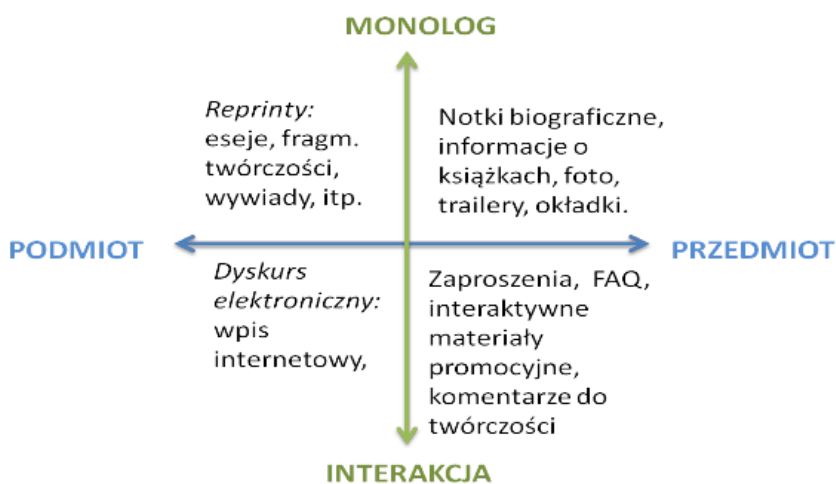
1.2 Gatunki tekstów w perspektywie transmedialnej

Przyjrzyjmy się teraz tym wypowiedziom w kategoriach transmedialnych, tzn. niezależnie od medium, jako różnym gatunkom. Wspominałem już wcześniej, że istotnym aspektem dyskursu elektronicznego jest jego uwikłanie kontekstowe. Dlatego też wypowiedź multimedialna to coś więcej niż suma mediów, które się na nią składają — to także kontekst otoczenia sieciowego, w którym powstaje.

Choć kontekstualne uwikłanie dyskursu nie jest zagadnieniem nowym, to aby lepiej zrozumieć działania aktorów społecznych — a w tym przypadku: pisarzy biorących udział w internetowym życiu literackim — należy ten kontekst uwypuklić. Carolyn N. Miller w programowym artykule *Genre as Social Action*, postuluje analizowanie gatunków w działaniu i wzięcie pod uwagę kontekstu sytuacyjnego oraz motywacji aktorów społecznych, ponieważ tylko w taki sposób można zrozumieć jego funkcje (Miller 1994). Podejście to pozwala zrozumieć społeczne uwikłanie badanych wypowiedzi, a także sposób, w jaki funkcjonują one w ramach przeróżnych wspólnot internetowych.

Proponowana perspektywa jest niezbędna do uporządkowania wielości różnorodnych form, ponieważ nie da się ich sklasyfikować w oderwaniu od sytuacji komunikacyjnej, na przykład stosując dość pojemne ramy „nowej genologii” Edwarda Balcerzana (2007). Balcerzan przyjmuje, że wyznacznikami głównych gatunków nowożytnych są różnorodne intencje: reporterska, eseistyczna, felietonowa (por. Balcerzan: 266-268), które wyrażają stosunek twórcy do rzeczywistości i języka, bez odniesienia do sytuacji komunikacyjnej.

Wyróżnione przez Balcerzana intencje mogą wszakże służyć różnym celom komunikacyjnym, które zmieniają ich status. Na przykład, utwory „przedrukowywane” na stronie internetowej zostają przeniesione z innej sytuacji komunikacyjnej i mają inny status od tekstów powstających w kontekście sieciowym.

Tab. 1. Schemat klasyfikacji materiałów na stronach pisarzy

Podchodząc do tych tekstów z perspektywy komunikacyjnej skupiam się zatem po pierwsze na formie komunikacji, odróżniając formy „monologiczne”, tj. wypowiedzi o niesprecyzowanym odbiorcy, oraz formy „dialogiczne”, czy interakcyjne — skierowane do czytelników strony. Analiza materiałów pozwala wyróżnić także drugi biegun — tematyczny. Mamy tu zatem teksty komunikujące pozycję społeczną (pisarz i jego twórczość jako przedmiot wypowiedzi) oraz teksty komunikujące podmiotowość twórcy (pisarz jako podmiot wypowiedzi) (por. Tabela 1). Taki podział pozwala lepiej zrozumieć i pogrupować materiał dostępny na stronie. Ten sam tekst może bowiem pełnić różne funkcje komunikacyjne w zależności od kontekstu.

1.3 Podmiot/monolog

W pierwszej grupie, wypowiedzi podmiotowych, niezwiązanych bezpośrednio z kontekstem sytuacyjnym, znajdziemy przede wszystkim reprinty, czyli omawiane wcześniej fragmenty twórczości, eseje czy wywiady publikowane wcześniej drukiem lub w innych miejscach sieci.

Teksty nieliterackie zazwyczaj służą pogłębieniu wiedzy o pisarzach i są ze sobą dość luźno powiązane. Na przykład, na stronie Olgi Tokarczuk w zakładce „Teksty”,

znajdziemy kilka opowiadań i mowę wygłoszoną po wręczeniu autorce nagrody. Czasem pisarze publikują pełne tomiki (A4, A25), także w formie postskryptowym, przeważa jednak urywek, którego zadaniem jest zachęcenie do lektury całości i zakupu książki.

1.4 Podmiot/interakcja

Dużo ciekawsze z naszego punktu widzenia są teksty nastawione na interakcję, czyli przede wszystkim wypowiedzi omawiane wyżej jako dyskurs elektroniczny. Podstawową formą wypowiedzi jest tu wypowiedź elektroniczna czyli coś, co moglibyśmy nazwać szeroko „wpisem internetowym”. Chodzi tu o wszelkie teksty, wykorzystujące jedno lub wiele mediów, które powstają specjalnie w danym środowisku internetowym, skierowane do publiczności sieciowej. Najlepszym przykładem takiej wypowiedzi jest wpis blogowy, w przypadku którego zarówno forma, jak i miejsce publikacji wpływają na treść i styl. Najczęściej jednostkowa wypowiedź jest elementem serii wpisów, utrzymanych w pewnej konwencji, często powiązana z komentarzami odbiorców. Wpisu blogowego nie traktowałbym jednak jako gatunek, tylko jako platformę różnorodnych form gatunkowych (por. Gumkowska, Maryl i Toczyski 2009, s. 295). Specyfika, czy „gatunkowość” blogu dotyczy nie tyle samej formy, stylistyki, nawiązań do tradycyjnych form komunikacji (zob. Gumkowska 2009), ile uwarunkowań komunikacyjnych. Do szerszej kategorii „wpisu internetowego” należy także zaliczyć inne formy dyskursu elektronicznego na stronach pisarzy, takie jak powitania czy komentarze do wypowiedzi czytelników.

Ze względu na dużą subiektywność dyskursu elektronicznego, większość wpisów blogowych korzysta z gatunków uznawanych za autobiograficzne, czy osobiste, takich jak dziennik, list z podróży, narracja autobiograficzna. Nie chodzi o tu o nadmiar „ekspresywizmu”, czy „ekshibicjonizmu”, często zarzucany blogom, tylko o przekazywanie subiektywnego obrazu świata, ujmowanego przez pryzmat własnych doświadczeń i wiedzy.

1.5 Przedmiot/monolog

Do tej grupy zaliczam wypowiedzi monologowe, których przedmiotem jest pisarz. Są to przede wszystkim notki biograficzne, informacje o książkach, fotografie, trailery literackie oraz okładki książek. Niektórzy pisarze, jak np. Mariusz Sieniewicz (A34) zamieszczają specjalne materiały dla prasy — krótkie notki wraz ze zdjęciami w wysokiej rozdzielczości, które można wykorzystać w artykułach. Michał Witkowski udostępnia na swojej stronie „press kit” do nowej powieści *Margot*, który składa się z okładki książki (w wysokiej rozdzielczości), noty biograficznej pisarza, opisu i fragmentu powieści. Podstawową funkcją tych materiałów jest promocja pisarza i ich twórczości.

1.6 Przedmiot/interakcja

Nieco inną formę stanowią wypowiedzi nastawione na odbiorców — ich reakcję lub współdziałanie. Pisarze zapraszają na swoich stronach na spotkania autorskie, lub wydarzenia związane z tematyką powieści (np. spacer po historycznych miejscach, związanych z akcją powieści — Wroński A41). Są to wypowiedzi skierowane bezpośrednio do czytelników strony jako zaproszenie do interakcji. Podobną rolę odgrywają interaktywne materiały promocyjne, jak np. opisywane wyżej tapety na pulpit z motywami z *Wrońca* czy quiz poświęcony twórczości pisarza (Beręsewicz A2, Mordarski A29) czy opisywane wyżej materiały wizualne, jak zdjęcia pisarzy.

Warto także odnotować tutaj grupę wypowiedzi poświęconych pisarzom, które niejako markują interakcję. Chodzi tu o autoprezentację w formie „pytań i odpowiedzi”. Katarzyna Leżeńska, autorka powieści obyczajowych, opowiada o sobie w ramach pozorowanego wywiadu dotyczącego procesu twórczego („Skąd czerpiesz pomysły do książek? [...] Jak długo zajmuje ci pisanie książki? [...] Czy zdarzało ci się jednocześnie pracować nad dwiema książkami?” A26), Marta Fox pisze, co lubi, a czego nie lubi, o sobie, o książkach (A12), a Marek Krajewski przeprowadza „wywiad z samym sobą”, w którym zadaje sobie „dużo pytań, na które pewnie wielokrotnie pan odpowiadał” (dlaczego pisze kryminały, czy pracuje nad cyklem opowiadań i czy nie żał mu kariery akademickiej). W podobny sposób komunikują się z odbiorcami Jacek Dukaj i Beata Pawlikowska, którzy zamieszczają na swoich stronach odpowiedzi na najczęściej zadawane pytania — publikują odpowiedzi na pytania (np. zadawane w mailu), nie wchodząc w bezpośrednią interakcję z odbiorcami.

1.7 Inter- czy trans-?

Zbierzmy podstawowe wnioski płynące z dotychczasowych analiz. W perspektywie intermedialnej zwracamy uwagę na charakter poszczególnych mediów, wykorzystywanych w wypowiedzi. Przyjmując zaś podejście intermedialne, skupiamy się nie tyle na różnicach między medialnymi częściami składowymi, ile na całości wypowiedzi, którą można opisać w kategoriach komunikacyjnych lub semiotycznych, abstrahując od swoistości poszczególnych mediów składowych. Zaletą pierwszego podejścia jest niewątpliwie zwrócenie uwagi na hybrydyczną budowę wypowiedzi elektronicznych. Druga strategia mówi nam zaś więcej o samym komunikacie. Powstaje jednak pytanie, na ile zasadne jest stosowanie tychże rozróżnień do tekstów multimedialnych, które ze swojej natury („multi”) łączą różne porządki znakowe. Konrad Chmielecki stwierdza, iż uznając za przedmiot badań estetyki intermedialności „relacje między już istniejącymi mediami, konstruujemy założenie o ich pierwotnym podziale i odseparowaniu” (2008: 92). Intermedialność ma poniekąd charakter historyczny — polega na przekraczaniu sztucznych rozgraniczeń między mediami, narzuconych przez dyscypliny badawcze. Dopiero zastosowanie obydwu podejść pozwala oddać w pełni złożony charakter opisywanego zjawiska.

2.Strona internetowa jako tekst

Powróćmy do strony internetowej Beaty Pawlikowskiej, przywoływanej na początku tego artykułu. Witrynę charakteryzowała duża ilość różnorodnych materiałów multimedialnych, tworzonych przez autorkę strony i samych użytkowników. Zaproponowana kategoryzacja w perspektywie komunikacyjnej pozwoliła opisać te materiały. Cóż jednak począć z tą stroną, jeśli chcielibyśmy spojrzeć na nią jako całościowy tekst?

Omawiając strony pisarzy w szerszej perspektywie, jako osobne teksty, traktuję je jako formy hybrydyczne, których części składowe współwystępują w głównej wypowiedzi, współtworząc ją i będąc jej jednocześnie podporządkowanymi. Badając „tekstowe hybrydy” na polu literatury, Grzegorz Grochowski próbował odpowiedzieć na pytanie o literackość tych tekstów. Interesowała go hybrydyczność, pojmowana jako „dynamiczne oddziaływanie między strukturami, uznawanymi za artystyczne, a konwencjami dyskursu naukowego, publicystycznego czy filozoficznego” (2000: 15). Grochowski badał

powieści współczesne, a zatem obserwował funkcję różnych dyskursów nieliterackich na polu literatury. W przypadku stron internetowych sytuacja jest nieco odmienna — mamy tu co prawda także do czynienia z dyskursami artystycznymi czy filozoficznymi, ale również z informacyjnymi czy promocyjnymi. Dyskursem „macierzystym” — jeśli można użyć takiego określenia — nie jest tu jednak literatura tylko nowa forma komunikacji elektronicznej, jaką jest strona internetowa.

Koncentrując się przede wszystkim na sytuacji komunikacyjnej, przyjrzyć się zatem stronom internetowym w perspektywie zbliżonej do analizy hybryd retorycznych, zaproponowanej przez Kathleen Hall Jamieson i Karlyn Kohrs Campbell (1982). W tej perspektywie gatunek pojmowany jest jako dynamiczny związek elementów stylistycznych i sytuacyjnych, a hybrydyczność polega na wianowaniu różnych gatunków w ramach jednej wypowiedzi, w reakcji na konkretne zapotrzebowanie sytuacyjne, oraz jako realizacja całościowej intencji mówcy (Jamieson, Campbell: 146). Na przykładzie mów pogrzebowych, badaczki pokazują, w jaki sposób różne gatunki zostają wplecione w tok wywodu i podporządkowane nadrzędemu celowi komunikacyjnemu (pożegnanie zmarłego). Jamieson i Campbell dowodzą, że każdy gatunek zawiera w sobie pewną potencjalność, która zostaje uaktywniona przez nadrzędny cel wypowiedzi (Jamieson, Campbell: 146 i 156). Zwróćmy uwagę, iż znów na plan pierwszy wysuwa się aspekt komunikacyjny.

Choć strony internetowe nie są tak spójnymi formami retorycznymi, jak choćby mowa pogrzebowa, to można podjąć próbę wskazania jakiejś głównej funkcji komunikacyjnej, której podporządkowane są poszczególne, heterogeniczne elementy, lub choćby grup tych funkcji. Tak więc blog, rozpatrywany jako platforma dla różnych gatunków, stanowi przykład takiego podporządkowania różnych form wypowiedzi celowi nadrzędemu.

Rozpatrując formy komunikacji na stronie internetowej, należy także uwzględnić omawianą wyżej dwoistość tekstu elektronicznego — powiązanie wymiarów rzeczowych (komunikacyjne możliwości technologiczne) i semiotycznych (sposoby ich wykorzystania). Choć, dla porządku, omówimy te dwa aspekty osobno, to w dalszych analizach narzędzia techniczne będą się przeplatać z ich semiotycznym zastosowaniem. Na ten splot zwracają uwagę Askehave i Nielsen, postulując swą teorię gatunków sieciowych (*Web-Mediated Genres*: 2004). Badaczki stwierdzają, że każdy tekst internetowy należy rozpatrywać w trzech wymiarach: cel komunikacyjny, strategię retoryczną i funkcje poszczególnych elementów. Każdy z tych wymiarów należy jednak analizować zarówno na płaszczyźnie lektury (operacje semiotyczne), jak i nawigacji (operacje techniczne). I tak na przykład celem komunikacyjnym strony głównej danej witryny będzie, na płaszczyźnie lektury, zaprezentowanie całego serwisu, ukształtowanie wizerunku nadawcy oraz prezentacja aktualności. Rozpatrywana zaś przez pryzmat nawigacji, strona główna służy jako brama do całego serwisu, zapewniająca dostęp do wszystkich treści przy pomocy linków (por. Askehave, Nielsen: 20).

Całość tekstową, jaką jest strona internetowa, będę rozpatrywał zatem w tych dwóch aspektach. Stronę w aspekcie semiotycznym (lub lekturowym) będę omawiał jako gatunek, zaś w aspekcie rzeczowym (lub nawigacyjnym) jako format. Formatem nazywam więc całość wyposażenia technicznego strony (oprogramowanie, kształt serwisu), które wpływa na kształt komunikacji i na formę gatunkową — umożliwia poszczególne formy

publikacji, a także koresponduje z innymi formatami sieciowymi. Gatunkiem strony będziemy zaś nazywać podstawowy cel komunikacyjny, realizujący się między innymi w sposobie wykorzystywania możliwości technicznych. Przykładem formatu jest blog, pojmowany jako strona internetowa z cyklicznie publikowanymi wpisami, z reguły umożliwiająca pozostawianie komentarzy. Format blogowy może być jednakże wykorzystany do różnych gatunków — np. do prowadzenia zwykłej strony internetowej przy wykorzystaniu prostego szablonu.

2.1 Formaty stron internetowych pisarzy

Określone formaty, wykorzystywane na stronach pisarzy są ściśle powiązane z oprogramowaniem komunikacyjnym oferowanym przez sieć. Kwestia formatu odnosi się przede wszystkim do wyglądu strony (struktura graficzna, dostępne multimedia) i sposobu publikacji materiałów (np. lista wpisów ułożona chronologicznie, oddzielne podstrony). Wśród badanych stron pisarzy można wyróżnić trzy podstawowe formaty: strona WWW, blog i portal.

2.2 Strona WWW

Choć mianem strony WWW można określić każdy z opisywanych tu formatów, to w tym miejscu odnosimy tę nazwę do prostych stron internetowych (których podgrupę stanowią strony domowe). Chodzi o nieskomplikowane, raczej statyczne strony www, składające się ze strony głównej (stanowiącej wizytówkę całego serwisu) i kilku podstron (kategorii). Rzadziej, przeważnie w specjalnie wydzielonej przestrzeni pojawiają się elementy dynamiczne: aktualności albo wpisy z portali społecznościowych (np. Twittera) wyświetlane w osobnej ramce.

Budowa strony przeważnie jest hierarchiczna, w formie drzewka. Ze strony głównej (1. poziom) mamy dostęp do listy kategorii (2. poziom), które przeważnie dzielą się na kolejne kategorie (3. poziom), z których można się dostać do pojedynczych stron (4. poziom). Ilość kategorii i podkategorii jest zróżnicowana — od kilku do kilkunastu. Taka budowa serwisu czerpie z metafory plików i folderów: wszystkie elementy na stronie są uporządkowane i skategoryzowane, a przeglądanie witryny przypomina przeglądanie książki.

2.3 Blog

Blogi stanowią odmianę stron WWW, opartą na szablonie, który ułatwia samodzielną obsługę witryny. Blog jest zwykle definiowany jako często aktualizowana strona internetowa, na której poszczególne wpisy wyświetlane są w kolejności odwrotnej do chronologii (zob. np. Doctorow i in. 2003). Dynamikę tego formatu, jego związek z czasem i cyklicznością podkreślają daty zamieszczania wpisów (i komentarzy) oraz przeważnie chronologiczne indeksy. Blog, nastawiony na aktualność, przypomina swą formą gazetę: wpisy zazwyczaj umieszczone są w centralnej części strony a po bokach znajdują się indeksy, krótka notka o autorze i tzw. *blogroll*, czyli linki do stron tematycznych i zaprzyjaźnionych blogerów. Bloger może pozwolić czytelnikom pozostawiać komentarze pod wpisami. Najczęściej autor zatwierdza wpisy czytelników przed umieszczeniem ich na stronie, by uniknąć spamu.

2.4 Wortal

Ostatnim z omawianych tu typów jest wortal, czyli tzw. „portal horyzontalny” (*vertical portal*). Portale charakteryzują się dużą ilością różnorodnych materiałów i form komunikacji, najczęściej opartej na aktualnościach (np. duże polskie strony jak onet.pl czy wp.pl). Wortal to zaś portal tematyczny, poświęcony konkretnym zagadnieniom. Nowoczesne portale charakteryzuje także otwarcie na odbiorców, którzy nie tylko mogą komentować zamieszczane wpisy, lecz także wchodzić w interakcję między sobą czy zamieszczać w serwisie własne treści. Strony te zatem służą nie tylko do komunikacji pisarzy z odbiorcą, ale tworzą również przestrzeń do interakcji między samymi odbiorcami (np. Klub Ludzi z Pasją na stronie Pawlikowskiej).

2.5 Gatunki stron internetowych pisarzy

Przyjrzyjmy się stronom internetowym pisarzy jako gatunkom wypowiedzi, które wyróżniam na podstawie analizy badanych stron i intencji komunikacyjnej twórców (deklarowany i widoczny cel prowadzenia strony). Prezentowane tu typy: wystawka, biuletyn, filtr i blog można umieścić na spektrum, którego jeden kraniec będą wyznaczać statyczne formy właściwe kulturze druku (czego najlepszym przykładem jest wystawka) — z przewagą funkcji informacyjnej, oraz komunikacji „telegraficznej”, tj. wypowiedzi nastawionych raczej na ekspresję i monolog niż na reakcję i odzew publiczności. Na drugim krańcu spektrum znajdziemy formy dynamiczne, nastawione na interakcję, czerpiące raczej z dyskursu elektronicznego, niż z kultury druku.

Warto też podkreślić, że wyróżnione gatunki mogą współistnieć na jednej stronie internetowej, obejmując swym zakresem tylko część zamieszczonych tam materiałów. Najczęściej zaś mamy do czynienia z ich hybrydami. Nierzadko też strona internetowa ewoluje i pisarz zmienia formę komunikacji. Najczęściej ewolucja przebiega w stronę większej dynamiki i interakcji z publicznością.

2.6 Wystawka

Mianem wystawki nazywam statyczną stronę domową, której główne zadanie sprowadza się od przekazania informacji o pisarzu i twórczości. Sam termin zaczerpnąłem od Miłosza Biedrzyckiego (A4), który tak właśnie nazywa swoją stronę. „Wystawka” dobrze oddaje kształt i cele strony — jej statyczność i „gablotkową” formę prezentacji materiałów. Większość zakładek opiera się na formacie prostej strony WWW, choć niektóre — jak np. strona Antoniego Hukałowicza (A17) — oparte są na formacie blogowym, który nie wymaga od twórcy praktycznie żadnych umiejętności programistycznych.

Wystawka jest głęboko zakorzeniona w kulturze druku — strona główna stanowi spis treści, a kolejne działy uporządkowane są hierarchicznie. Na przykład, na stronie Olgi Tokarczuk kategoria „Teksty” prowadzi do kolejnego spisu poszczególnych artykułów (A38). Wystawki aktualizowane są rzadko — w zasadzie wyłącznie wtedy, gdy pojawia się nowa książka autora. Ale nie o aktualność w tym wypadku chodzi, tylko o przekazanie podstawowych informacji, o zaznaczenie obecności twórcy w sieci. Jest to typowo „telegraficzna” forma komunikacji — nastawiona raczej na przekazywanie treści, niż na jakikolwiek odzew czytelników. Jediną formą kontaktu z twórcą jest adres e-mail lub formularz kontaktowy.

Wystawka stanowi zatem worek na różne, podstawowe materiały. Wśród badanych stron przyporządkowanych do tej kategorii rzadko znajdziemy aktualności czy informacje o spotkaniach. Zazwyczaj pojawiają się informacje „ponadczasowe”, tj. nie wymagające bieżącej aktualizacji: notki biograficzne, informacje o książkach, fotografie, fragmenty twórczości. Weźmy za przykład witrynę Olgi Tokarczuk (A38): zaraz po załadowaniu strony na środku ekranu pojawia się zdjęcie uśmiechniętej pisarki, zastąpione następnie przez tekst zachęcający do lektury jej najnowszej powieści, której okładka wizualnie dominuje na stronie. Na górze umieszczono zakładki z podstawowymi informacjami (biogram, książki, teksty, recenzje, varia, audio, galeria kontakt). Jeżeli porównamy tę stronę z innymi wystawkami Wydawnictwa Literackiego (np. Ewy Lipskiej A27, czy Katarzyny Grocholi A13), zobaczymy, że forma w zasadzie jest identyczna, poza działem „Varia”, który stanowi niejako jedyny „spersonalizowany” kanał dla pisarek (Tokarczuk zamieszcza w nim głównie wywiady, Lipska — wiersze okolicznościowe, a Grochola — filmiki wideo i wywiady)

Komunikacja z odbiorcą nie stanowi podstawowego celu strony. Autor wystawki kopiuje modele komunikacji z kultury druku — publikuje przesłanie dla „anonimowego odbiorcy” (np. Ryński A33, Kotowski A19, Wrocławski A40). Za każdym razem mamy tu jednak do czynienia ze zwykłym apelem nieobliczonym na reakcję, a zatem tylko pozornie dyskursywnym, pozornie dopuszczającym odzew. Odbiorcy z reguły nie mogą komentować wpisów na wystawkach.

W niektórych przypadkach funkcję komunikacji z odbiorcą pełni odpowiednio wydzielone fragmenty strony — jak „księżka gości” czy forum. Księgi gości z reguły pełnią funkcję „listów do pisarza”, stanowiąc okazję do rytualnych pochwał i podkreślenia osobistych przeżyć związanych z lekturą dzieła. Forum, druga z możliwych płaszczyzn interakcji na wystawce, jest zaś przestrzenią niemal w pełni oddaną odbiorcom, na której mogą prowadzić dyskusje z pisarzem lub między sobą. Sprzyja temu uporządkowana forma z podziałem na wątki i pojedyncze wpisy. W przypadku wystawek, odbiorcy rzadko korzystają z tych reglamentowanych form komunikacji, np. po przeszło dwóch latach istnienia, na forum Grażyny Bąkiewicz zamieszczono tylko 12 wpisów (A1). Podobnie na stronie Wojciecha Tochmana, choć tu pojawia się więcej wypowiedzi, zwłaszcza w wątku dotyczącym słynnego reportażu „Amen” o Białostockich maturzystach, którzy zginęli w wypadku autokarowym (A37-1). Forum służy czytelnikom do wymiany opinii — rzadziej pojawia się tu autor.

Podsumowując, wystawki są statycznymi, rzadko aktualizowanymi stronami internetowymi, nastawionymi głównie na autoprezentację postaci pisarza (najczęściej w roli społecznej, rzadziej — prywatnie). Model komunikacji jest antysymetryczny: pisarze komunikują treści „całemu światu”, nie budując relacji wspólnotowych z odbiorcami.

2.7 Biuletyn

Strona domowa Krzysztofa Beśki, zatytułowana *Wrzawa trwa...* (A3), ma wiele wspólnego z wystawką — w centrum zainteresowania pozostaje postać autora, na stronie głównej znajdujemy podstawowe informacje biograficzne oraz okładki książek. Brak też bezpośrednich odwołań do odbiorców, którzy nie mogą komentować treści zamieszczanych

na stronie. Podstawowa różnica dotyczy dynamiki serwisu — strona skonstruowana jest na formacie blogowym i kolejne wpisy, aktualizowane na bieżąco, wyświetlają się na stronie głównej. Współistniają tu zatem elementy statyczne i dynamiczne.

Tematyka wpisów jest różnorodna, ale skoncentrowana wokół postaci pisarza i jego twórczości. Kolejne informacje, cyklicznie zamieszczane na stronie, pozwalają odbiorcom wejść w proces twórczy, poznać inspiracje pisarza, przeczytać najnowsze recenzje jego twórczości oraz dowiedzieć się o nadchodzących wydarzeniach. Jednakże, mimo dynamiki czy chronologii, a także samej blogowej formy, stronie Beški, jak i wielu podobnym, bliżej jednak do kultury druku niż dyskursu elektronicznego. Strona funkcjonuje jako swoista „gazeta o pisarzu” czy też często aktualizowany „biuletyn” bez sprezychowanych odbiorców.

Oprócz informacji o inspiracjach czy recenzjach, biuletyny przekazują głównie aktualne wiadomości dotyczące spotkań autorskich, wystąpień medialnych czy informacje o nagrodach i nowych książkach. Taką funkcję pełni choćby biuletyn Julii Hartwig (A16) czy Błażeja Dzikowskiego (A11). Biuletyn Marcina Wrońskiego (A41) jest bardzo rozbudowany — kolejne wpisy są przyporządkowane do kategorii (np. informacje, multimedia, recenzje, spotkania, wydarzenia...), a zatem mamy tu do czynienia zarówno z biuletynem (aktualność), jak i z wystawką (archiwizowane treści).

Biuletyn zazwyczaj składa się z aktualności, notek biograficznych i galerii zdjęć. Dość często znajdziemy też kontakt do pisarza. Z racji swojej specyfiki i tematyki, biuletyn żyje życiem pisarza. Jeżeli nic się nie dzieje — nie ma nowych spotkań, nagród, publikacji — biuletyn zamiera. Jest zatem kanałem aktualnej informacji i autopromocji, często zbliżonym formą do jednego z pierwszych gatunków internetowych — newslettera (*de facto* anglojęzycznego odpowiednika polskiego „biuletynu”).

Podstawową funkcją biuletynu jest przekazywanie najświeższych informacji, to też mało w nich miejsca na bezpośrednią interakcję czy zawiązywanie wspólnoty odbiorców. Dobrym przykładem jest tu Marcin Wroński, który oprócz swego biuletynu (A41), prowadzi osobny blog (A42), który jest mniej formalny i bardziej nastawiony na interakcję z czytelnikami czy swobodną wymianę myśli. Biuletyny rzadko dopuszczają możliwość komentowania wpisów. Zresztą sam kształt komunikatów (suche informacje), zdaje się do tego nie zachęcać. Na przykład, jedynym komentarzem, który znajdziemy w biuletynie Andrzeja Hukałowicza jest wpis niejakej Agnieszki o treści: „Witam, uwielbiam Pana prace. Poprosze o więcej. Pozdrawiam” (A17).

1.8 Filtr

Zawieszony już dziś blog Maksa Cegielskiego (A7) od samego początku łączył różnorodną tematykę: kultura Dalekiego i Bliskiego Wschodu (autor jako autor reportaży), muzyka indyjska (autor jako członek kolektywu muzycznego Masala), a także współczesna kultura polska (autor jako dziennikarz kulturowy). Zakres tematyczny strony, wyznaczany przez te obszary, dobrze oddaje lista tagów/kategorii wpisów (choć niektóre pozostają niewykorzystane): „PIJANI BOGIEM” (książka Cegielskiego), „Dzieje się” (aktualności), „EAST@ART”, „INNE KSIĄŻKI”, „Indie”, „Iran”, „Konstantynopol-Stambuł”... itd. Strona Cegielskiego tylko w ograniczonym zakresie służy do prezentacji postaci pisarza, w centrum pozostaje określona tematyka. W tym sensie strona stanowi niejako kontynuację twórczości pisarza — dotyczy obszarów, które interesują jego czytelników.

Filtr to termin zapożyczony z klasyfikacji blogowej, oznaczający strony, które „przede wszystkim zawierają spostrzeżenia i oceny wydarzeń zewnętrznych, zazwyczaj publicznych” (Herring et al. 2005: 147). Filtry to, innymi słowy, strony tematyczne, o dość dobrze określonym zakresie zainteresowań (np. nowe technologie, kryminał, polityka krajowa itp.). Pełnią one rolę „żywych” kanałów RSS, tzn. przekazują określone informacje z zakresu dobrze zdefiniowanej tematyki, istotne z punktu widzenia autora. W pewnym sensie filtry mają w sobie coś z Twittera, platformy mikroblogerskiej opartej na „śledzeniu” krótkich wiadomości wysyłanych przez autorów, których wybiera odbiorca. Wybór osoby, którą zamierzam śledzić na Twitterze, wyznacza pewien zakres treści i tematyki, do której chcę mieć dostęp (choć chronologicznie wypadałoby raczej powiedzieć, że to Twitter ma coś z filtra). A zatem czytelnicy zainteresowani danym zagadnieniem znajdują na takich blogach przegląd nowych lub interesujących informacji. Z reguły w filtrach pojawia się też dużo linków do komentowanych materiałów zewnętrznych. W przypadku Cegielskiego są to np. filmiki z YouTube, przedstawiające wydarzenia muzyczne, o których pisze.

Wspólnota odbiorców powstająca wokół strony jest zatem wspólnotą tematyczną, dla której istotniejsze od samej osoby pisarza są przekazywane treści oraz sposób ich ujęcia. A zatem w przypadku blogu Piotra Kowalczyka (A20), skupionego na problematyce literatury elektronicznej i pisarstwa 2.0., istotniejsza jest sama tematyka niż twórczość pisarza (stanowiąca egzemplifikację owej tematyki), której poświęca się dużo mniej miejsca, niż nowinkom ze świata nowych mediów. Beata Pawlikowska (A32) tworzy na swojej stronie portal tematyczny poświęcony szeroko pojętej tematyce podróży — pisząc zarówno o własnych eskapadach, jak i doradzając czytelnikom przed ich wyprawami. Podobnie możemy także traktować stronę Mariusza Szczygła, w dużej mierze poświęconą kulturze i społeczeństwu Czech (A36), czy blog Sylwii Chutnik, która często porusza zagadnienia społeczne, oraz dotyczące działalności Fundacji MaMa (A8).

Filtr można pojmować jednak bardziej subiektywnie, jako wyraz osobowości twórcy. W pewnym sensie każda strona pisarza staje się filtrem codzienności — różnorodnych tekstów, które zainteresują twórcę. Przykładem takiej funkcji wpisów na stronie mogą być notatki Grzegorza Kwiatkowskiego (A25), publikowane w zakładce „na marginesie”, gdzie zamieszcza różne materiały (przeważnie filmy video) bez komentarzy. Pokazywane w ten sposób utwory muzyczne czy fragmenty filmów stanowią wyraz zainteresowań autora, które mogą podzielać czytelnicy o podobnej wrażliwości. Zbliża nas to jednak do kolejnego gatunku, jakim jest blog.

1.9 Blog

Trudno mówić o formacie blogowym jako gatunku, ponieważ wyposażenie technologiczne stanowi wyłącznie zasób możliwości, które można różnorodnie wykorzystywać. Jako gatunek wypowiedzi, można go rozpatrywać jako hybrydę retoryczną — platformę dla różnych gatunków, podporządkowanych głównej zasadzie komunikacyjnej. Specyfika blogów polega na tym, iż definiowane są z reguły właśnie przez pryzmat komunikacji. Herring et al. pojmują blog jako gatunek pośredni [*bridging genre*] pomiędzy zwykłymi stronami internetowymi a asynchronicznymi formami komunikacji komputerowej

(CMC), jak na przykład forum internetowe (2005: 161). Zwróćmy uwagę, iż nie chodzi tu o różnice stylistyczne, ani o bezpośrednie odwołania gatunkowe do pozainternetowych (offline) form wypowiedzi, tylko o sposób, w jaki przebiega komunikacja na stronie

Blog Jakuba Żulczyka dość dobrze oddaje specyfikę tej formy wypowiedzi — pisarz występuje w różnych rolach: pisarza, krytyka literackiego, muzycznego czy kulturowego. Subiektywność tej formy komunikacji sprawia, iż autor zajmuje wyraziste stanowisko w różnych sprawach, często wchodząc w polemiki z odbiorcami i ferując jednoznaczne sądy. Oprócz form krytycznych i polemicznych znajdziemy tu także narracje autobiograficzne, ogłoszenia i zaproszenia, czy informacje o różnych ciekawostkach — np. filmie (A43-2) czy nowej książce (A43-2). Struktura i layout strony są typowe dla formatu blogowego — kładą nacisk na aktualne informacje, na swoiste „tu i teraz” komunikacji (na stronie głównej wyświetlane są najnowsze wpisy). Rolę cykliczności i aktualności wypowiedzi podkreśla brak tagów, kategorii czy linków wewnętrznych do starszych postów — jedyną zasadą porządkującą jest chronologia. Owo blogowe „tu i teraz” obecne jest także w komentarzach — wypowiedzi odbiorców pod poszczególnymi wpisami dotyczą raczej bieżących wypowiedzi i konkretnych sytuacji, niż zagadnień poruszanych gdzie indziej, czy na przykład, dorobku twórczego autora.

Można powiedzieć, że choć blog jako gatunek, sytuuje się blisko filtra (zwłaszcza w kontekście „filtrowania” świata przez pryzmat osobowości pisarza), jest to jednak forma subiektywna i wielotematyczna, nastawiona na ekspresję osobowości twórcy. Dynamika zbliża ją do biuletynu, choć i tu należy podkreślić ważną różnicę — blog nie skupia się na roli społecznej pisarza, nie jest jego podstawowym celem przekazywanie informacji promocyjnych, pełni zaś funkcję kanału dla subiektywnych wypowiedzi, w których manifestuje się osobowość pisarza. Ważną kwestią jest stosunek do odbiorców — Żulczyk często polemizuje ze swoimi czytelnikami, tworząc płaszczyznę dla równej, symetrycznej komunikacji. To właśnie owa komunikacja, w połączeniu z subiektywnością, stanowi podstawowy wyznacznik hybrydycznej formy blogu.

Maria Cywińska-Milonas, w tomie *Liternet* próbuje dokonać klasyfikacji blogów pod kątem procesu komunikacyjnego, dzieląc je na monologowe, dialogowe i blogowspólnoty (2002). Z pewnością monologiczne są te blogi, na których wyłączona jest możliwość komentowania wpisów, jak choćby w przypadku Remigiusza Grzeli (A14). Przykładem formy dialogicznej mogą być blogi Jakuba Żulczyka (A43) czy Łukasza Orbitowskiego (A31) — poszczególne wpisy są komentowane przez odbiorców w sposób dość wyrwykowy i przypadkowy. Zachodzi więc pewna interakcja i sprzężenie zwrotne między nadawcą a czytelnikami, trudno jednak mówić o jakiejś wyraźnej wspólnotie wokół takich blogów. Drugi kraniec spektrum — blogowspólnota — jest również dość kłopotliwy. Wydaje się, że uwagi Cywińskiej-Milonas odnoszą się raczej do platform blogowych, na których obserwujemy w miarę symetryczną komunikację między blogerami, którzy wzajemnie czytają i komentują swoje wpisy. Przykładem blogowspólnoty w rozumieniu Cywińskiej-Milonas byłby blog poetki Marii Kryńskiej Szostak, prowadzony w serwisie blogspot (A24). Wspólnotę tworzą tu inni blogerzy, którzy często komentują wypowiedzi autorki. Inny jest już jednak blog Sylwii Chutnik w serwisie iwoman.pl (A8), który przyciąga zarówno blogerów i blogerki zarejestrowanych w serwisie, jak i osoby z zewnątrz. Pisarka nadal pozostaje jednak postacią centralną, choć bierze udział

w dyskusjach z odbiorcami, jakie toczą się w komentarzach do jej postów. Nieco inne wspólnoty tworzą pisarze prowadzący blogi na samodzielnych stronach internetowych, jak Jarosław Klejnocki (A18) czy Jerzy Sosnowski (A35). Blogi te funkcjonują trochę na kształt salonu (w rozumieniu raczej XIX wiecznym), którego gospodarzem jest pisarz. Sporo tam stałych czytelników i niemal każdemu wpisowi towarzyszy dyskusja. Z pewnością pewną rolę odgrywa tu sama tematyka — literacko-kulturowa u Klejnockiego i społeczno-polityczno-religijna u Sosnowskiego — oraz wyraźne zajmowanie stanowiska w omawianych kwestiach, które skłaniają odbiorców do zabierania głosu.

Podsumowując, na spektrum blogowym można umieścić następujące formy: monolog, potencjalny monolog, dialog, salon i blogowspólnota. Każda z tych form jest wypadkową zarówno intencji nadawcy, jak i jej realizacji, tj. faktycznej komunikacji na stronie internetowej, która w dużej mierze zależy od zainteresowania odbiorców. Blog jako gatunek hybrydyczny jest nastawiony przede wszystkim na komunikację z odbiorcą, stanowiąc modelowy przykład dyskursu elektronicznego.

3. Zakończenie

Różnorodne, tak medialnie, jak i gatunkowo, formy wypowiedzi na stronach internetowych pisarzy próbowałem tu opisać w perspektywie komunikacyjnej. Nowe, elektroniczne sposoby komunikacji przekształcają tradycyjne formy komunikacji między pisarzami a odbiorcami. Z tego spotkania wypływają trzy główne wnioski.

Po pierwsze, przeniesienie życia literackiego do medium internetowego zmienia sposób, w jaki funkcjonuje komunikacja literacka — pisarze są bardziej odpowiedzialni za przeróżne materiały okołoliterackie i kontakt z odbiorcą, narzucony niejako samą obecnością w środowisku sieciowym.

Po drugie, kontekst internetowy sprawia, iż sieciowe gatunki wypowiedzi (jako dyskurs elektroniczny) należy ujmować w kontekście komunikacyjnym. Uwzględnienie komunikacji i wspólnotowego charakteru tekstów ze stron internetowych pozwala lepiej zrozumieć funkcje tych materiałów, a także funkcje pełnione przez strony internetowe (traktowane jako teksty).

Po trzecie, medium elektroniczne pozwala włączyć w obszar wypowiedzi materiały z różnych porządków medialnych. Jak starałem się pokazać, należy je jednak analizować w kontekście pozostałych gatunków na stronie, ponieważ stanowią niejako dopełnienie treści wyrażonych innymi mediami czy systemami semiotycznymi.

Powyższe wnioski to tylko migawka pewnej dynamicznej sytuacji. Z jednej strony, możemy obserwować, jak kolejni pisarze zakładają witryny internetowe i jak powoli ustanawia się zasób strategii autoprezentacji w sieci. Z drugiej — dynamika przemian na polu komunikacji elektronicznej pokazuje, że kolejne formy przestają wystarczać, a autorzy będą sięgać (i sięgają) po nowe rozwiązania i kanały komunikacji, bliższe swoim czytelnikom. Internet staje się powoli nierozzerwalnym ogniwem życia literackiego. Jak próbowałem pokazać, nie chodzi tu wyłącznie o promocję czy działania komercyjne, lecz także — o świadomą komunikację z odbiorcą.

Bibliografia:

- Askehave I. Anne, Ellerup Nielsen (2004) *Web-Mediated Genres— A Challenge to Traditional Genre Theory*, [w:] *Working paper 6*, Center for Virksomhedkommunikation.
- Balbus Stanisław (2007), *Zagłada gatunków*, [w:] *Polska genologia literacka*, red. D. Ostaszewska i R. Cudak, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Balcerzan Edward (2007), *Nowe formy w pisarstwie i wynikające stąd porozumienia*, [w:] *Polska genologia literacka*, red. D. Ostaszewska i R. Cudak, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Bolecki Włodzimierz (2007), *O gatunkach to i owo*, [w:] *Polska genologia literacka*, red. D. Ostaszewska i R. Cudak, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Cywińska-Milonas Maria (2002), *Blogi (ujęcie psychologiczne)*, [w:] *Liternet. Literatura i internet*, red. Piotr Marecki, Wydawnictwo RABID, Kraków.
- Chmielecki Konrad (2008), *Estetyka intermedialności*, Wydawnictwo RABID, Kraków.
- Davis Boyd H., Jeutonne P. Brewer (1997), *Electronic discourse: linguistic individuals in virtual space*, State University of New York Press, Albany.
- Doctorow Cory Rael Dornfest, J. Scott Johnson, Shelly Powers, Benjamin Trott, Mena G Trott (2003), *Blogging — przewodnik*, przeł. P. Kresak, Wydawnictwo RM, Warszawa.
- Godlewski Grzegorz (2008), *Słowo — pismo — sztuka słowa. Perspektywy antropologiczne*, Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa.
- Grochowski Grzegorz (2006), *Na styku kodów. O literackich użyciach znaków ikonicznych*, „Teksty Drugie”, nr 4.
- Grochowski Grzegorz (2000), *Tekstowe hybrydy. Literackość i jej pogranicza*, Wydawnictwo Funna, Wrocław.
- Gumkowska Anna, Maciej Maryl i Piotr Toczyski (2009), *Blog to... blog. Blogi oczyma blogerów. Raport z badania jakościowego zrealizowanego przez Instytut Badań Literackich PAN i Gazeta.pl*, [w:] *Tekst (w) sieci*, t. 2. *Literatura. Społeczeństwo. Komunikacja*, red. A. Gumkowska, Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, Warszawa.
- Gumkowska Anna (2009), „*Blogi wobec tradycji diarystycznej. Nowe gatunki w nowych mediach*” *Tekst (w) sieci*, t. 1 *Tekst, język, gatunki*, red. D. Ulicka, Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, Warszawa.
- Herring Susan, Lois Ann Shedit, Elijah Writh i Sabrina Bonus (2005), *Weblogs as a bridging genre*, „*Information, Technology & People*”, nr 18.
- Hopfinger Maryla (2003), *Doświadczenia audiowizualne. O mediach w kulturze współczesnej*, Wydawnictwo Sic!, Warszawa
- Jamieson Kathleen Hall, Karlyn Kohrs Campbell (1982), *Rhetorical Hybrids: Fusions of Generic Elements*, „*Quarterly Journal of Speech*”, nr 69.

- Jenkins Henry (2007), *Kultura konwergencji. Zderzenie starych i nowych mediów*, przeł. M. Bernatowicz, M. Filiciak. Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, Warszawa.
- Maryl Maciej (2009a), *Reprint i hipermedialność — dwa kierunki rozwoju literatury ucyfrowionej*, [w:] *Tekst (w) sieci*, t. 2. *Literatura. Społeczeństwo. Komunikacja*, red. A. Gumkowska, Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, Warszawa.
- Maryl Maciej (2009b), *Poetyka tekstu kultury — niedokończony projekt*, „Teksty Drugie”, nr 6.
- Miller Carolyn R. (1994), *Genre as Social Action*, „Genre and the New Rhetoric”, red. A. Freedman, P. Medway, Taylor & Francis, London.
- Niemczyńska Małgorzata I. (2008), *Książkowe teledyski w internecie*, [w:] „Gazeta Wyborcza” nr 59, 10 III.
- Pawlicka Urszula (2010), „*Trailery literackie — o reklamie literatury pisanej «żywą kamerą»*” *Niedoczytania*, 6 IV, <http://niedoczytania.pl/trailery-literackie-o-reklamie-literatury-pisanej-zywa-kamera> (10 V 2011).
- Szczęśna Ewa (2007), *Poetyka mediów. Polisemiotyczność, digitalizacja, reklama*, Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa.
- Wysłouch Seweryna (2007), *Nowa genologia — rewizje i interpretacje*, [w:] *Polska genologia literacka*, red. D. Ostaszewska i R. Cudak, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.

Trailery literackie:

- Dukaj Jacek, *Wroniec* (1), <http://www.youtube.com/watch?v=b-1PVW3po1k> (11 V 2011).
- Dukaj Jacek, *Wroniec* (2), <http://www.youtube.com/watch?v=S7eTCfrcOws> (11 V 2011).
- Fox Marta, *Kobieta zaklęta w kamień czyli Marta Fox dla dorosłych*, <http://www.youtube.com/profile?user=WLchannel#p/u/4/46j61P-hqFU> (11 V 2010).
- Klejnocki Jarosław, *Południk 21*, <http://klejnocki.wydawnictwoliterackie.pl/strona/14/> (11 V 2011).
- Król Robert, *Pamięć podręczna*, <http://www.youtube.com/watch?v=EILZN36z6NE> (11 V 2011).
- Michalak Katarzyna, *Poczekajka*, <http://katarzynamichalak.pl/poczekajka/teledysk> (11 V 2011).
- Orbitowski Łukasz, *Nadchodzi*, <http://www.youtube.com/watch?v=3UJj9g7Ch1k> (11 V 2010).
- Żulczyk Jakub, *Instytut* (1), <http://jakubzulczyk.ownlog.com/2114705,link.html> (11 V 2011).

Żulczyk Jakub, *Instytut* (2) , <http://jakubzulczyk.ownlog.com/2125505,link.html> (11 V 2011).

Strony internetowe pisarzy:

- A1 — Bąkiewicz Grażyna: <http://www.grazynabakiewicz.pl/> (26.01.2011).
- A2 — Beręsewicz Paweł: <http://www.pawelberesewicz.neostrada.pl/> (12.01.2010).
- A3 — Beška Krzysztof: <http://krzysztofbeska.blogspot.com> (12.01.2010).
- A4 — Biedrzycki Miłosz: <http://free.art.pl/mlb/index.html> (29.12.2010).
- A5 — Bocheński Jacek: <http://jacekbochenski.blox.pl> (19.01.2011).
- A6 — Bryll Ernest: <http://www.bryll.pl> (19.01.2011).
- A7 — Cegielski Max Maksymilian: <http://maxmasala.blox.pl> (11.01.2011).
- A8 — Chutnik Sylwia: <http://sylwiachutnik.blog.iwoman.pl/> (14.02.2011).
- A9 — Darda Stefan: <http://www.stefandarda.pl/> (26.01.2011).
- A10 — de Blasi Marlena: <http://www.marlenadeblasi.pl/> (26.01.2011).
- A11 — Dzikowski Błażej: <http://blazejdzikowski.wordpress.com> (26.01.2011).
- A12 — Fox Marta: <http://martafox.pl/> (20.01.2010).
- A13 — Grochola Katarzyna: <http://grochola.wydawnictwoliterackie.pl/> (26.11.2011).
- A14 — Grzela Remigiusz: <http://remigiusz-grzela.blog.pl> (26.12.2011).
- A15 — Harny Marek: <http://www.harny.pl/> (26.01.2011).
- A16 — Hartwig Julia: <http://juliahartwig.blogspot.com> (27.01.2011).
- A17 — Hukałowicz Antoni: <http://www.antonihukalowicz.blogspot.com/> (28.12.2010).
- A18 — Klejnocki Jarosław: <http://klejnocki.wydawnictwoliterackie.pl> (29.12.2010).
- A19 — Kotowski Krzysztof: <http://www.krzysztofkotowski.pl/> (26.01.2011).
- A20 — Kowalczyk Piotr: <http://www.passwordincorrect.com/> (15.02.2011).
- A21 — Krajewski Marek: <http://www.marekkrajewski.pl/> (22.12.2010).
- A22 — Krajewski Marek: <http://www.marek-krajewski.pl/> (26.01.2011).
- A23 — Król Robert: <http://www.robertkrol.art.pl> (30.12.2010).
- A24 — Kryńska-Szostak Maria: <http://studiumczasoprzestrzeni.blogspot.com/> (10.02.2011).
- A25 — Kwiatkowski Grzegorz: <http://grzegorzkwiatkowski.com> (12.01.2011).

- A26 — Leżeńska Katarzyna: <http://www.lezenska.pl/> (27.01.2011).
- A27 — Lipska Ewa: <http://lipska.wydawnictwoliterackie.pl> (26.01.2011).
- A28 — Michałak Katarzyna: <http://katarzynamichalak.pl/> (26.01.2011).
- A29 — Mordarski Michał Daniel: <http://www.mordarski.pl/> (26.01.2011).
- A30 — Niemirski Arkadiusz: <http://www.niemirski.com> (27.01.2011).
- A31 — Orbitowski Łukasz: <http://orbitowski.pl/> (26.01.2011).
- A32 — Pawlikowska Beata: <http://www.beatapawlikowska.com/> (9.02.2011).
- A33 — Rylski Eustachy: <http://www.rylski.pl> (12.01.2011).
- A34 — Sieniewicz Mariusz: <http://www.sieniewicz.art.pl> (12.01.2011).
- A35 — Sosnowski Jerzy: <http://www.jerzysosnowski.pl/> (11.02.2011).
- A36 — Szczygieł Mariusz: <http://www.mariuszszczygiel.com.pl/> (27.01.2011).
- A37 — Tochman Wojciech: <http://www.tochman.eu/> (27.01.2011).
- A38 — Tokarczuk Olga: <http://tokarczuk.wydawnictwoliterackie.pl/> (29.12.2010).
- A39 — Wencel Wojciech: <http://wojciechwencel.blogspot.com/> (28.12.2010).
- A40 — Wrocławski Bohdan: <http://www.pisarz.eu/> (10.02.2011).
- A41 — Wroński Marcin: <http://marcinwronski.art.pl/> (30.12.2009).
- A42 — Wroński Marcin: <http://wronski.wordpress.com/> (30.12.2010).
- A43 — Żulczyk Jakub: <http://jakubzulczyk.ownlog.com/> (01.10.2011).

Cytaty ze stron pisarzy:

- A43-1 — (bez tytułu), <http://jakubzulczyk.ownlog.com/1755252,komentarze.html> (11.1.2011).
- A43-2 — (bez tytułu), <http://jakubzulczyk.ownlog.com/2153831,komentarze.html> (11.1.2011).
- A25-1 — Eine Kleine Todesmusik, czyli pośmiertne przyjemności, <http://grzegorzkwiatkowski.com/?p=254> (12.1.2011).
- A5-3 — [Wznawiam blog po długiej przerwie], <http://jacekbochenski.blox.pl/2011/01/Wznawiam-blog-po-dlugiej-przerwie-poruszony.html> (20.1.2011).
- A37-1 — „Amen [Temat na forum], http://www.tochman.eu/forum.php?message_id=43 (8.2.2011).
- A6-2 — „Film „Choroszczańskie błonia <http://antonihukalowicz.blogspot.com/2009/03/film-choroszczanskie-bonia.html> (5.1.2011).